

บทที่ 4 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตัวอย่าง

4 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตัวอย่าง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนตัวอย่างที่ได้สำรวจมา 3 ปีเพาะปลูก คือ ปี 2549/50-2550/51 และ 2552/53 ประกอบด้วยข้อมูลด้านสถานภาพครัวเรือน ระบบการเกษตรของครัวเรือน การใช้ทรัพยากรของครัวเรือน รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน การออมและการกู้ยืมของครัวเรือน และเหตุการณ์ช็อกที่ไม่คาดคิดที่เกิดขึ้นกับครัวเรือน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 สถานภาพครัวเรือน

สถานภาพของครัวเรือนในงานวิจัยชิ้นนี้ ประกอบด้วย รายละเอียดของขนาดครัวเรือน และคุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ ดังนี้

4.1.1 ขนาดของครัวเรือน

จากการพิจารณาครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่ามีขนาดของครัวเรือนใกล้เคียงกัน คือ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5-6 คน เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของครัวเรือนอยู่ในวัยผู้ใหญ่ (15-59 ปี) โดยเฉลี่ย 3 คนต่อครัวเรือน รองลงมาคือวัยเด็ก (0-14 ปี) และวัยชรา (60 ปี) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ขนาดของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย (คน)						
วัยเด็ก (0-14 ปี)	1.12	23.36	1.17	22.59	1.16	20.63
วัยผู้ใหญ่ (15-59 ปี)	3.19	66.28	3.49	67.21	3.84	68.26
วัยชรา (60 ปีขึ้นไป)	0.50	10.36	0.53	10.20	0.63	11.11
รวม	4.81	100.00	5.19	100.00	5.63	100.00

4.1.2 คุณลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน

ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนมในปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 70 อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 32 (ปี 2549/50) ร้อยละ 34 (ปี 2550/51) และร้อยละ 39 (ปี 2552/53) รองลงมาคือช่วงอายุ 40-49 ปี ประมาณร้อยละ 30 เท่ากันทั้งสามปี (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 เพศและอายุของของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศของหัวหน้าครัวเรือน (คน)						
ชาย	265	69.92	263	69.39	261.00	68.87
หญิง	114	30.08	116	30.61	118.00	31.13
รวม	379	100.00	379	100.00	379.00	100.00
อายุหัวหน้าครัวเรือน (คน)						
น้อยกว่า 30 ปี	4	1.06	3	0.79	1.00	0.26
อายุ 30-39 ปี	43	11.35	34	8.97	24.00	6.33
อายุ 40-49 ปี	114	30.08	117	30.87	107.00	28.23
อายุ 50-59 ปี	95	25.07	95	25.07	101.00	26.65
อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	123	32.45	130	34.30	146.00	38.52
รวม	379	100.00	379	100.00	379.00	100
อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	53.5		54.32		56.34	

4.1.3 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในปีเพาะปลูก 2549/50 2550/51 และ 2552/53 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาในระดับประถมต้น(ป.4) มากที่สุดเหมือนกันทั้งสามปี เป็นจำนวน 268 คน(ร้อยละ71) 262 คน(ร้อยละ69) และ 251 คน(ร้อยละ66) ตามลำดับ รองลงมาคือจบการศึกษาระดับประถมปลาย(ป.6) เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนจะเห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาเปลี่ยนแปลงในระดับที่สูงขึ้น คือ มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในระดับการศึกษาประถมปลาย (ป.6) มัธยมต้น(ม.3) มัธยมปลาย (ม.6) อาชีวศึกษา/อนุปริญญา และระดับปริญญา (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

ระดับการศึกษาของหัวหน้า ครัวเรือน	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าประถมต้น (ป.4)	22	5.80	20	5.28	21	5.54
จบประถมต้น (ป.4)	268	70.71	262	69.13	251	66.23
จบประถมปลาย (ป.6)	58	15.30	60	15.83	64	16.89
จบมัธยมต้น (ม.3)	16	4.22	22	5.80	24	6.33
จบมัธยมปลาย (ม.6)	11	2.90	11	2.90	13	3.43
จบอาชีวศึกษา/อนุปริญญา	2	0.53	3	0.79	3	0.79
จบปริญญา	2	0.53	1	0.26	3	0.79
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00

4.1.4 อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน

อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า หัวหน้าครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำการเกษตรของตนเองเป็นอาชีพหลักในปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 คิดเป็นจำนวน 266 คน (ร้อยละ70) 249 คน (ร้อยละ66) และ 248 คน (ร้อยละ65) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.4)

เมื่อพิจารณาครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามปีเพาะปลูก พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในปีการเพาะปลูก2550/51 มีจำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหลักทำการเกษตรของตนเอง

น้อยกว่าปีการเพาะปลูก 2549/50 แต่มากกว่าปีการเพาะปลูก 2552/2553 และอาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนรองลงมาคือ อาชีพอื่นๆ ได้แก่ ทำงานเล็กๆ น้อยๆ งานเบาๆ หรือ ว่างงานและไม่สามารถทำงานได้ เหมือนกันในทุกปีการเพาะปลูก โดยปีการเพาะปลูก 2549/50 มีอาชีพอื่นๆ ร้อยละ 13 ปีการเพาะปลูก 2550/51 มีร้อยละ 16 และปีการเพาะปลูก 2552/2553 คิดเป็นร้อยละ 18 (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน	2549/50		2550/51		2552/53		การเปลี่ยนแปลงของปี 50/51 และ 52/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำการเกษตร (ของตนเอง)	266	70.18	249	65.70	248	65.44	-1.00	-0.40
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	19	5.01	15	3.96	26	6.86	11.00	73.33
แรงงานรับจ้างในภาคการเกษตร	9	2.37	5	1.32	4	1.06	-1.00	-20.00
แรงงานรับจ้างนอกภาคการเกษตร	17	4.49	29	7.65	21	5.54	-8.00	-27.59
ลูกจ้างถาวรนอกภาคการเกษตร	11	2.90	6	1.58	6	1.58	-	-
รับราชการ	9	2.37	13	3.43	6	1.58	-7.00	-53.85
อื่นๆ	48	12.66	62	16.36	68	17.94	6.00	9.68
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00		

หมายเหตุ: อื่นๆ ได้แก่ ว่างงาน ทำงานเล็กๆ น้อยๆ/งานเบาๆ ไม่สามารถทำงานได้

4.2 ระบบการเกษตรของครัวเรือน

ระบบการเกษตรของครัวเรือน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านการถือครองที่ดินของครัวเรือน การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 การถือครองที่ดินของครัวเรือน

จากการศึกษาครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม เมื่อพิจารณาขนาดพื้นที่ถือครองจำแนกตามปีการเพาะปลูก พบว่าในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนตัวอย่างมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 17 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 13 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 76 ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นพื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตรเฉลี่ย 4 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 24 ของพื้นที่ทั้งหมด ปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 16 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 13 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 81 ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นพื้นที่ที่ไม่ทำ

การเกษตรเฉลี่ย 3 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19 ของพื้นที่ทั้งหมด และในปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 12 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 11 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 91 ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นพื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตรเฉลี่ย 1 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9 ของพื้นที่ทั้งหมด เมื่อพิจารณาแนวโน้มการถือครองที่ดินของครัวเรือน พบว่ามี เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองลดลงในช่วงเวลาที่ผ่านมา (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ขนาดพื้นที่ถือครองในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ไร่/ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย	12.81	76.20	12.63	80.81	12.57	89.47
พื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตรเฉลี่ย	4.00	23.80	3.00	19.19	1.48	10.53
พื้นที่ทั้งหมดเฉลี่ย	16.81	100.00	15.63	100.00	14.05	100.00

หมายเหตุ: พื้นที่ทั้งหมด คือ พื้นที่การเกษตรและพื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตร

พื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตรคือ พื้นที่ที่เป็นบ้านเรือนและพื้นที่ที่ปล่อยว่างไม่มีการเพาะปลูก

เมื่อพิจารณาสถานภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือนจำแนกตามปีการเพาะปลูก พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเองร้อยละ 72 รองลงมา คือ เป็นที่ดินติดจำนองและที่ดินติดพื้นที่ของญาติร้อยละ 12 ในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเองร้อยละ 76 รองลงมา คือ ที่ดินติดจำนองร้อยละ 14 และที่ดินเช่าร้อยละ 7 สำหรับในปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นของตนเองร้อยละ 77 รองลงมาคือที่ดินติดจำนองร้อยละ 9 และที่ดินเช่าร้อยละ 8 (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 สถานภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ไร่/ครัวเรือน)

สภาพการถือครองพื้นที่ การเกษตร	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ที่ดินของตนเอง	9.21	71.87	9.64	76.31	9.62	76.54
ที่ดินติดจำนอง	1.56	12.17	1.76	13.94	1.12	8.88
ที่ดินขายฝากผู้อื่น	0.03	0.20	0.03	0.20	0.23	1.81
ที่ดินเช่า	0.44	3.43	0.88	6.93	1.02	8.11
ที่ดินรับจำนอง	0.02	0.15	0.02	0.15	0.02	0.14
ที่ดินของญาติ	1.56	12.17	0.31	2.47	0.57	4.52
พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย	12.81	100.00	12.63	100.00	12.57	100.00

4.2.2 การเพาะปลูก

เมื่อพิจารณาพื้นที่เพาะปลูกพืชแต่ละชนิดของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกปีการเพาะปลูก พบว่า สัดส่วนพื้นที่ปลูกพืชแต่ละชนิดต่อพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกทั้งหมดของจังหวัดนครพนม ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดเป็นจำนวน 10 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 81 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด รองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นร้อยละ 13 และพื้นที่ปลูกพืชไร่ร้อยละ 4 สำหรับปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดเป็นจำนวน 10 ไร่ต่อครัวเรือนเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 83 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด รองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นร้อยละ 13 และพื้นที่ปลูกพืชไร่ร้อยละ 2 ส่วนปีการเพาะปลูกในปัจจุบัน 2552/53 สัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกพืชแต่ละชนิดต่อพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกทั้งหมดพบว่า ครัวเรือนมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดเป็นจำนวน 11 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 87 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด รองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นร้อยละ 10 และพื้นที่ปลูกพืชไร่ร้อยละ 2 จากการพิจารณาพบว่าในแต่ละปีการเพาะปลูกครัวเรือนโดยส่วนใหญ่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดรองลงมาคือพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น และพื้นที่ปลูกพืชไร่ตามลำดับ (ตารางที่ 4.7) เมื่อพิจารณาแนวโน้มการปลูกพืชจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาจเนื่องมาจากนโยบายประกันราคาข้าวในปัจจุบันส่งผลให้มีการปลูกมากขึ้น

ตารางที่ 4.7 สัดส่วนพื้นที่ปลูกพืชแต่ละชนิดต่อพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกทั้งหมดในจังหวัดนครพนม
ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ไร่/ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ปลูกข้าว	10.38	81.03	10.48	82.98	10.96	87.16
พื้นที่ปลูกพืชไร่	0.56	4.39	0.31	2.47	0.21	1.68
พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น	1.68	13.11	1.69	13.36	1.24	9.89
พื้นที่ปลูกผัก	0.06	0.49	0.06	0.45	0.10	0.80
พื้นที่ปลูกผลไม้	0.06	0.44	0.05	0.40	0.05	0.40
พื้นที่ปลูกไม้ดอก	0.03	0.24	0.03	0.20	0.00	0.00
พื้นที่ปลูกหญ้า	0.04	0.29	0.02	0.15	0.01	0.07
พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย	12.81	100.00	12.63	100.00	12.57	100.00

4.2.3 การเลี้ยงสัตว์

เมื่อพิจารณาการเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ ดังนี้ ในปีการเพาะปลูก 2549/50 มีครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์จำนวน 275 ครัวเรือน(ร้อยละ 73) ในปีการเพาะปลูก 2550/51 มีครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์จำนวน 303 ครัวเรือน(ร้อยละ 80) และในปีการเพาะปลูกปัจจุบัน 2552/53 มีครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์จำนวน 310 ครัวเรือน(ร้อยละ 88) จากการพิจารณาพบว่าแนวโน้มมีการเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้นในแต่ละครัวเรือน (ตารางที่ 4.8) เมื่อพิจารณาประเภทของสัตว์ที่ครัวเรือนในจังหวัดนครพนมเลี้ยงจำแนกตามปีการเพาะปลูกพบว่า ปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนเลี้ยงไก่เป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาคือวัว ร้อยละ 26 และกระบือ ร้อยละ 13 สำหรับปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนส่วนใหญ่เลี้ยงไก่คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือวัวร้อยละ 25 และกระบือร้อยละ 13 ส่วนปีการเพาะปลูกในปัจจุบัน 2552/53 ครัวเรือนตัวอย่างเลี้ยงไก่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมาคือวัวร้อยละ 22 และกระบือร้อยละ 14 (ตารางที่ 4.8) เมื่อพิจารณาแนวโน้มการเลี้ยงสัตว์จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า มีการเลี้ยงกระบือเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการส่งเสริมกระบือมากขึ้น

ตารางที่ 4.8 สัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดที่เลี้ยงสัตว์ในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก
2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เลี้ยงสัตว์	104	27.44	76	20.05	69	18.21
ครัวเรือนเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์	275	72.56	303	79.95	310	81.79
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00
กระบือ	68	13.13	77	12.90	84	13.88
วัว	137	26.45	150	25.13	134	22.15
สุกร	26	5.02	29	4.86	32	5.29
ไก่	216	41.70	254	42.55	265	43.80
เป็ด/ ห่าน	32	6.18	44	7.37	52	8.60
หนองใหม่	0	0.00	2	0.34	1	0.17
สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง	36	6.95	38	6.37	34	5.62
อื่นๆ	3	0.58	3	0.50	3	0.50
รวม	518	100.00	597	100.00	605	100.00

หมายเหตุ: แต่ละครัวเรือนสามารถเลี้ยงสัตว์ได้ มากกว่า 1 ชนิด

4.3 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสามปีการเพาะปลูกมีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ แต่มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย โดยในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 88 สำหรับปีการเพาะปลูก 2550/51 มีการใช้ประโยชน์ร้อยละ 84 และปีการเพาะปลูก 2552/53 มีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติร้อยละ 82 เมื่อพิจารณากิจกรรมที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่ พบว่า เป็นกิจกรรมการเก็บหาของจากแหล่งธรรมชาติ (เช่น หน่อไม้ เห็ด ไข่มดแดง) โดยในปีการเพาะปลูก 2549/50 มีการเก็บ/หาของจากแหล่งธรรมชาติร้อยละ 43 ปีการเพาะปลูก 2550/51 คิดเป็นร้อยละ 40 และปีการเพาะปลูก 2552/53 มีการเก็บ/หาของจากแหล่งธรรมชาติร้อยละ 55 ส่วนกิจกรรมการใช้ประโยชน์รองลงมาทั้งสามปีการเพาะปลูกคือ กิจกรรมการหาปลาหรือสัตว์น้ำอื่นๆ (ตารางที่ 4.9)

**ตารางที่ 4.9 การใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปี
เพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53**

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช้ประโยชน์	44	11.61	62	16.36	67	17.68
ครัวเรือนเกษตรที่ใช้ประโยชน์	335	88.39	317	83.64	312	82.32
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100
หาลาและสัตว์น้ำอื่นๆ	852	41.66	437	40.02	294	30.85
ล่าและจับสัตว์	126	6.16	35	3.21	50	5.25
เก็บหาของจากแหล่งธรรมชาติ	870	42.54	440	40.29	524	54.98
ตัดไม้	197	9.63	180	16.48	85	8.92
รวม	2045	100.00	1092	100.00	953	100

หมายเหตุ: แต่ละครัวเรือนสามารถใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติได้มากกว่า 1 กิจกรรม

4.4 รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

4.4.1 รายได้ของครัวเรือน

เมื่อพิจารณาด้านรายได้ของครัวเรือน จากการศึกษาแหล่งรายได้ของครัวเรือน ตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 สามารถจำแนกรายได้ ออกเป็น 8 แหล่ง คือ รายได้จากการเกษตร การเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ รับจ้างนอกภาค การเกษตร ประกอบธุรกิจส่วนตัว เงินที่ได้รับจากลูกหลาน เงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติ เงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกัน และดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝาก เมื่อพิจารณาจำแนกตาม ปีการเพาะปลูก พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับรายได้จากการรับจ้าง นอกภาคการเกษตรร้อยละ 35 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 26,650 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือ รายได้จากเงินที่ได้รับจากลูกหลานร้อยละ 19 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 14,413 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเกษตรร้อยละ 15 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 11,811 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จาก ธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 15 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 11,430 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับ จากเพื่อนหรือญาติร้อยละ 7 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 5,623 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเก็บ หาทรัพยากรธรรมชาติร้อยละ 6 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 4,775 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้เงิน ช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกันร้อยละ 2 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 1,871 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝากร้อยละ 0.73 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 567 บาทต่อ ครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

ในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนได้รายได้ส่วนใหญ่จากรับจ้างนอกภาคเกษตรร้อยละ 27 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 22,672 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือรายได้จากเงินที่ได้รับจากลูกหลานร้อยละ 23 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 19,014 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเกษตรร้อยละ 21 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 17,542 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 18 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 15,557 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติร้อยละ 5 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 4,267 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติร้อยละ 4 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 3,281 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกันร้อยละ 2 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 1,415 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝากร้อยละ 0.58 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 486 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

สำหรับปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนตัวอย่างได้รายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างนอกภาคเกษตรร้อยละ 24 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 27,298 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือรายได้จากธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 20 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 22,526 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับจากลูกหลานร้อยละ 19 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 21,892 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเกษตรร้อยละ 17 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 19,226 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกันร้อยละ 8 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 9,197 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติร้อยละ 6 คิดเป็นร้อยละ 6,864 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติร้อยละ 4 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 4,797 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝากร้อยละ 0.42 คิดเป็นร้อยละ 475 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

เมื่อพิจารณารายได้ของครัวเรือนในจังหวัดนครพนมโดยเปรียบเทียบระหว่างปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือนคือรายได้จากการรับจ้างนอกภาคเกษตรเป็นหลัก รองลงมาคือเงินที่ได้รับจากลูกหลาน และปีการเพาะปลูก 2552/53 ในปัจจุบัน ครัวเรือนมีรายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้นจากการได้รับเงินประกันราคาข้าว และโครงการค่าน้ำค่าไฟฟรี และได้รับเงินจากลูกหลานที่ไปทำงานต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากในปีการเพาะปลูก 2552/53 มีครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้ครัวเรือนทั้งหมดสุทธิในปีปัจจุบันสูงกว่าปีที่ผ่านมามาก (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายการค่าใช้จ่าย (บาท/ครัวเรือน)						
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร	29,625.55	40.86	22,084.34	27.47	27,211.25	35.53
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภค	11,817.71	16.30	9871.594	12.28	11,563.30	15.10
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร	16,211.74	22.36	34,019.35	42.31	18,068.07	23.59
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	5,619.63	7.75	7446.691	9.26	7,482.87	9.77
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพ	2,251.28	3.11	1967.493	2.45	1,346.65	1.76
ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคม	6,972.47	9.62	5018.69	6.24	10,906.74	14.24
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเฉลี่ย	72,498.37	100.00	80,408.16	100.00	76,578.88	100.00
แหล่งที่มาของรายได้ (บาท/ครัวเรือน)						
การเกษตร	11,810.56	15.31	17,541.89	20.83	19,225.59	17.12
การเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ	4,774.90	6.19	4,267.04	5.07	4,797.28	4.27
รับจ้างนอกภาคเกษตร	26,649.71	34.55	22,671.69	26.92	27,298.23	24.31
ธุรกิจส่วนตัว	11,429.72	14.82	15,556.86	18.47	22,525.55	20.06
เงินที่ได้รับจากลูกหลาน	14,413.45	18.69	19,014.20	22.57	21,892.14	19.50
เงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติ	5,623.27	7.29	3,281.49	3.90	6,863.89	6.11
เงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกัน	1,870.56	2.42	1,414.88	1.68	9,196.64	8.19
ดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝาก	566.54	0.73	485.80	0.58	475.48	0.42
รายได้ทั้งหมดเฉลี่ย	77,138.72	100.00	84,233.84	100.00	112,274.7	2
รายได้สุทธิทั้งหมดเฉลี่ย	4,640.35		3,825.68		35,695.92	

4.4.2 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีการเพาะปลูก 2549/50 2550/51 และ 2552/53 สามารถจัดแบ่งประเภทของค่าใช้จ่ายออกเป็น 6 รายการใหญ่ๆ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภค ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพ และค่าใช้จ่ายเพื่อสังคม

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามปีการเพาะปลูก พบว่า ปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 72,498 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารมากที่สุดร้อยละ 41 คิดเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหารเฉลี่ย 29,626 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารร้อยละ 22 คิดเป็นค่าใช้จ่ายติดต่อสื่อสารเฉลี่ย 16,2102 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภคบริโภคร้อยละ 16 มีมูลค่าเฉลี่ย 11,818 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคมน้อยร้อยละ 10 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 6,972 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาร้อยละ 8 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 5,620 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพร้อยละ 3 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 2,251 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

ส่วนปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 80,408 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารร้อยละ 42 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 34,019 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารร้อยละ 27 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 22,084 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภคบริโภคร้อยละ 12 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 9,872 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาร้อยละ 9 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 7,447 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคมน้อยร้อยละ 6 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 5,019 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพร้อยละ 2 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 1,967 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

สำหรับปีการเพาะปลูก 2552/53 ในปัจจุบัน ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 76,581.52 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารร้อยละ 36 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 27,214 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารร้อยละ 24 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 18,068 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภคบริโภคร้อยละ 15 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 11,563 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคมน้อยร้อยละ 14 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 10,907 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาร้อยละ 10 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 7,483 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพร้อยละ 2 คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 1,347 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.10)

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบระหว่างในปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายไปในด้านอาหารเป็นหลัก รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับ การคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร ยกเว้นในปีการเพาะปลูก 2550/51 ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ คือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากในปีนั้นเป็นช่วงวิกฤตน้ำมันแพงจึงทำให้มีรายจ่ายสูงขึ้นมาก (ตารางที่ 4.10)

4.5 การออมเงินของครัวเรือน

สำหรับการออมเงินของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนตัวอย่างมีการออมเงินส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 88 จำนวนเงินออมเฉลี่ย 37,813 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนตัวอย่างมีการออมเงินโดยส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 74 ซึ่งมีการออมลดลงจากปีก่อนเล็กน้อยเนื่องจากเป็นปีที่เกิดภาวะน้ำมันแพง จำนวนเงินออมเฉลี่ย 15,963 บาทต่อครัวเรือนต่อปี สำหรับในปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนตัวอย่างมีการออมเงินคิดเป็นร้อยละ 89 จำนวนเงินออมเฉลี่ย 24,307 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การออมเงินของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50 -2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การออมเงิน (ครัวเรือน)						
ไม่ออม	45	11.87	98	25.86	42	11.08
ออม	334	88.13	281	74.14	337	88.92
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00
จำนวนเงินออมเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	37,813.46		15,962.67		24,306.55	

เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบระหว่างปีในด้านการออมเงิน พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงการออมเงิน โดยในปีการเพาะปลูก 2549/50 มีจำนวนเงินออมเฉลี่ยมากที่สุด คือ 37,813 บาท ปีการเพาะปลูก 2550/51 มีการออมเงินน้อยที่สุดคือ 15,963 บาท เนื่องจากเป็นปีที่เกิดภาวะน้ำมันแพง และปีการเพาะปลูก 2552/53 มีการออมจำนวน 24,307 บาท ในปัจจุบันจัดว่ามีการออมมากกว่าปีที่ผ่านมาแต่ยังน้อยกว่าเมื่อปี 2549/50 (ตารางที่ 4.11)

4.6 การกู้ยืมเงินของครัวเรือน

เมื่อพิจารณาการกู้ยืมเงินของครัวเรือนตัวอย่าง ในปีการเพาะปลูก 2549/50 พบว่า ครัวเรือนตัวอย่างมีการกู้ยืมเงินคิดเป็นร้อยละ 88 มูลค่าเงินกู้เฉลี่ย 97,769 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ต่อมาในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 85 ลดลงเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมาแต่จำนวนเงินกู้เฉลี่ยสูงขึ้น มูลค่าของเงินกู้เฉลี่ย 106,099 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และในปัจจุบันปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 73 จำนวนการกู้ลดลงและจำนวนเงินเงินกู้ก็ลดลงเช่นกัน มูลค่าของเงินกู้เฉลี่ย 72,088 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เนื่องจากครัวเรือนมีรายได้

ครัวเรือนสูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา ทั้งเงินที่ลูกหลานส่งมาให้และเงินรายได้จากนอกภาคการเกษตรและ การทำธุรกิจ (ตารางที่ 12)

การกู้ยืมเงินของครัวเรือนตัวอย่างโดยเปรียบเทียบในปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่า การกู้ยืมมีแนวโน้มที่ลดลง โดยในปีการเพาะปลูก 2549/50 มีครัวเรือนตัวอย่าง กู้ยืมเงินมากที่สุด แต่จำนวนเงินโดยเฉลี่ยไม่มากที่สุด โดยในปีการเพาะปลูก 2550/51 มีจำนวน ครัวเรือนที่กู้ยืมมากรองลงมา แต่เป็นปีที่มีจำนวนเงินกู้ยืมมากที่สุด ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤตราคาน้ำมัน แพง และในปีเพาะปลูก 2552/53 มีการกู้ยืมเงินน้อยที่สุดทั้งในด้านจำนวนครัวเรือนและจำนวนเงิน เนื่องจากปีนี้ ครัวเรือนตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากทั้งจากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร และ สอดคล้องกับการออมเงินที่เริ่มมากขึ้นในปีนี้เช่นกัน (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การกู้ยืมของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การกู้ยืม (ครัวเรือน)						
ไม่กู้	47	12.40	57	15.04	101	26.65
กู้	332	87.60	322	84.96	278	73.35
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00
จำนวนเงินกู้เฉลี่ย (บาท)	97,768.70		106,098.81		68,652.16	

เมื่อพิจารณาแหล่งกู้ยืมเงินของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า ปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่กู้ยืมเงินมาจากกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 34 รองลงมากู้ยืมจาก ธ.ก.ส. และผู้ จําหน่ายปัจจัยการผลิต ร้านค้า และโรงรับจํานำ ร้อยละ 19 ปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนโดย ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินมาจากกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ ธ.ก.ส. ร้อยละ 20 และ กู้ยืมจากผู้จําหน่ายปัจจัยการผลิต ร้านค้า และโรงรับจํานำ ร้อยละ 14 สำหรับปีเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนส่วนใหญ่กู้ยืมเงินมาจากกองทุนหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 38 รองลงมา คือ ธ.ก.ส. ร้อยละ 28 และกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) คิดเป็นร้อยละ 7 แนวโน้มของแหล่งเงินกู้โดย เปรียบเทียบระหว่างปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่า ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ กู้เงินมาจากธนาคารหมู่บ้านมากที่สุดรองลงมาคือกู้จาก ธ.ก.ส. (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 แหล่งเงินกู้ของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินกู้ (ครัวเรือน)						
ธนาคารของรัฐ	78	10.22	79	9.27	10	1.96
ธนาคารพาณิชย์	2	0.26	8	0.94	10	1.96
ร.ก.ส.	144	18.87	173	20.31	141	27.65
สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร	17	2.23	17	2.00	24	4.71
กองทุนหมู่บ้าน	262	34.34	340	39.91	192	37.65
กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน	48	6.29	53	6.22	38	7.45
กองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	4	0.52	6	0.70	13	2.55
ญาติ และเพื่อน	44	5.77	41	4.81	24	4.71
ผู้ปล่อยกู้ และนายทุน	20	2.62	16	1.88	32	6.27
ผู้จำหน่ายปัจจัย ร้านค้า โรงรับจำนำ	144	18.87	119	13.97	26	5.10
รวม	763	100.00	852	100.00	510	100

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม โดยพิจารณาตามปีการเพาะปลูก พบว่า ปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อลงทุนทางการเกษตรร้อยละ 38 รองลงมา คือ กู้ยืมเพื่อซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า คิดเป็นร้อยละ 17 และกู้ยืมเพื่อซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภคร้อยละ 13 ปีการเพาะปลูก 2550/51 วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ที่ครัวเรือนกู้ยืม คือ เพื่อลงทุนทางการเกษตรร้อยละ 43 รองลงมา คือ เพื่อซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภคร้อยละ 17 และเพื่อซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้าร้อยละ 13 ส่วนในปีการเพาะปลูก 2552/53 วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมโดยส่วนใหญ่ คือ เพื่อลงทุนทางการเกษตรเช่นกัน คิดเป็น ร้อยละ 34 รองลงมา คือ กู้ยืมเพื่อซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค ร้อยละ 24 และเพื่อลงทุนทางธุรกิจร้อยละ 10.18 (ตารางที่ 4.14)

วัตถุประสงค์ของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนมปีการเพาะปลูก 2549/50 2550/51 และ 2552/53 โดยส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนทางการเกษตรมากที่สุด รองลงมา คือ กู้ยืมเพื่อซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค หรือเพื่อซื้อสินค้าคงทน ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นในปัจจุบัน (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 4.14 วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม						
ลงทุนทางธุรกิจ	61	8.03	73	8.61	52	10.18
ลงทุนทางการเกษตร	289	38.03	361	42.57	173	33.86
ชำระหนี้ก้อนอื่น	55	7.24	47	5.54	32	6.26
ซื้อบ้าน หรือที่ดิน/ก่อสร้างบ้าน	68	8.95	52	6.13	28	5.48
ซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า	127	16.71	106	12.50	27	5.28
ซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค	101	13.29	142	16.75	122	23.87
เพื่อใช้รักษาพยาบาล	13	1.71	13	1.53	6	1.17
เพื่อใช้จ่ายในงานพิธีต่างๆ	13	1.71	10	1.18	15	2.94
เพื่อการศึกษา	28	3.68	32	3.77	41	8.02
เพื่อให้บุคคลอื่นกู้ต่อ	5	0.66	12	1.42	15	2.94
รวม	760	100.00	848	100.00	511	100

เมื่อพิจารณามูลค่าของเงินกู้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่าปีการเพาะปลูก 2549/50 และ 2550/51 ครัวเรือนส่วนใหญ่มีมูลค่าของเงินกู้เพื่อซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้ามากที่สุดคือ ร้อยละ 27 และร้อยละ 35 ตามลำดับ ส่วนปีการเพาะปลูก 2552/53 มูลค่าของเงินกู้โดยส่วนใหญ่เพื่อลงทุนทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 24 (ตารางที่ 4.15)

**ตารางที่ 4.15 มูลค่าเงินกู้ยืมตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปี
เพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53**

(หน่วย: บาท/ครัวเรือน)

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ลงทุนทางธุรกิจ	13,311.35	13.62	9,912.93	9.34	14,484.96	21.10
ลงทุนทางการเกษตร	22,576.22	23.09	25,899.89	24.41	16,506.89	24.04
ชำระหนี้ก้อนอื่น	8,787.86	8.99	4,255.04	4.01	6,174.14	8.99
ซื้อบ้าน ที่ดิน สิ่งก่อสร้างบ้าน	11,029.02	11.28	8,781.00	8.28	4,406.33	6.42
ซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า	26,256.86	26.86	37,544.93	35.39	3,825.59	5.57
ซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค	4,238.26	4.33	7,027.97	6.62	9,001.21	13.11
เพื่อใช้รักษาพยาบาล	737.99	0.75	487.07	0.46	221.64	0.32
เพื่อใช้จ่ายในงานพิธีต่างๆ	641.16	0.66	588.39	0.55	1,712.40	2.49
เพื่อการศึกษา	3,496.04	3.58	5,319.26	5.01	10,630.34	15.48
เพื่อให้บุคคลอื่นกู้ต่อ	6,693.93	6.85	6,282.32	5.92	1,688.65	2.46
มูลค่าเงินกู้เฉลี่ย	97,768.70	100.00	106,098.81	100.00	68,652.16	100.00

4.7 เหตุการณ์ช็อกและความเสี่ยงที่ครัวเรือนเผชิญ

4.7.1 เหตุการณ์ช็อก

เหตุการณ์ช็อก (shock) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและไม่คาดคิดเมื่อเกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลหรือครัวเรือน เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ครัวเรือนต้องสูญเสียรายได้ หรือทรัพย์สิน ตลอดจนการลดการบริโภคเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น จากการศึกษาครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม การเผชิญช็อกของครัวเรือนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พิจารณาตามปีการเพาะปลูก พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนเคยเผชิญเหตุการณ์ช็อกร้อยละ 73 ครัวเรือนสูญเสียรายได้และทรัพย์สินเฉลี่ย 37,299 บาทต่อครัวเรือน ในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนที่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก คิดเป็นร้อยละ 69 เกิดการสูญเสียรายได้และทรัพย์สินเฉลี่ย 14,183 บาทต่อครัวเรือน และในปีเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนตัวอย่างเคยเผชิญเหตุการณ์ช็อกร้อยละ 76 มีการสูญเสียรายได้และทรัพย์สินเฉลี่ย 22,160 บาทต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาการเผชิญช็อกของครัวเรือนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า ครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะเผชิญเหตุการณ์ช็อกเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 การเผชิญเหตุการณ์ช็อกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปี
เพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหตุการณ์ช็อก (ครัวเรือน)						
- ไม่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก	103	27.18	119	31.40	90	23.75
- เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก	276	72.82	260	68.60	289	76.25
รวม	379	100.00	379	100.00	379	100.00
รายได้และทรัพย์สินที่สูญเสียไป เนื่องจากช็อกเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	37,299.39		14,183.20		22,159.52	

เมื่อพิจารณาประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนตัวอย่างเผชิญ พบว่า เหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนส่วนใหญ่เผชิญในปีการเพาะปลูก 2549/50 คือ ภัยแล้ง คิดเป็นร้อยละ 25 รองลงมาคือ เหตุการณ์น้ำท่วมร้อยละ 20 และเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 11 ในปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนเผชิญเหตุการณ์ช็อกการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18 รองลงมาคือเหตุการณ์น้ำท่วมและภัยแล้ง ร้อยละ 15 และ 14 ตามลำดับ สำหรับปัจจุบันในปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนมเผชิญเหตุการณ์ช็อกด้านภัยแล้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18 รองลงมาคือ เหตุการณ์ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 14 และเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 11 (ตารางที่ 17)

ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนตัวอย่างเผชิญในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ครัวเรือนเผชิญกับเหตุการณ์ช็อกเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครัวเรือนเผชิญเหตุการณ์ภัยแล้งมากที่สุด ซึ่งมีสาเหตุจากความแปรปรวนสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อมากขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาาราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่เผชิญของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการช็อกที่ครัวเรือนเผชิญ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านภูมิศาสตร์						
น้ำท่วม	91	20.40	92	15.38	61	7.76
ภัยแล้ง	112	25.11	86	14.38	144	18.32
ฝนตกหนักผิดปกติ	-	-	-	-	13	1.65
ด้านสังคมและวัฒนธรรม						
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ ในครัวเรือน	12	2.69	29	4.85	40	5.09
มีปัญหาขัดแย้งกับผู้อื่น	1	0.22	7	1.17	4	0.51
ฟ้องร้องทางกฎหมาย	1	0.22	2	0.33	6	0.76
ถูกโกง	0	0.00	2	0.33	9	1.15
ญาติ/เพื่อนหยุดส่งเงินให้	0	0.00	5	0.84	9	1.15
ด้านเศรษฐกิจ						
บ้านได้รับความเสียหาย/ บ้านพัง	14	3.14	9	1.51	12	1.53
ตกงาน	7	1.57	15	2.51	15	1.91
ธุรกิจไม่สามารถดำเนินการต่อได้	3	0.67	1	0.17	4	0.51
ไม่สามารถจ่ายคืนเงินกู้	22	4.93	16	2.68	0	0.00
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มมากขึ้น	45	10.09	7	1.17	13	1.65
ด้านการเกษตร						
การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช	29	6.50	41	6.86	61	7.76
ความเสียหายจากการเก็บรักษาผลผลิต	0	0.00	21	3.51	21	2.67
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	4	0.90	5	0.84	41	5.22
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น	5	1.12	64	10.70	108	13.74
การระบาดของโรคสัตว์	-	-	-	-	27	3.44
ด้านสุขภาพ						
การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน	49	10.99	109	18.23	88	11.20
การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน	44	9.87	18	3.01	10	1.27
การย้ายออกของสมาชิกในครัวเรือน	-	-	-	-	13	1.65
อุบัติเหตุ	1	0.22	26	4.35	29	3.69
อื่นๆ	6	1.35	43	7.19	58	7.38
รวม	446	100.00	598	100.00	786	100.00

หมายเหตุ: อื่นๆ คือ มีผู้เข้าร่วมอยู่อาศัยในครัวเรือน ขโมย การเปลี่ยนแปลงข้อกำหนด/กฎเกณฑ์ของตลาด กู้เงินจำนวนมาก ส่งลูกเรียน พายุ หิมะ/ลูกเห็บตก

วิธีหลักในการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ซ็อกของครัวเรือนในจังหวัดนครพนมปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ซ็อกโดยการกู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมา คือ ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นร้อยละ 15 ปีการเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนส่วนใหญ่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ซ็อกโดยวิธีการอื่นๆ เช่น การนิยดขำแมลง การย้ายถิ่นฐาน คิดเป็นร้อยละ 12 รองลงมาคือการกู้ยืมร้อยละ 10 ส่วนปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนส่วนใหญ่แก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ซ็อกโดยการใช้เงินออมหรือเงินจากประกันร้อยละ 23 รองลงมาคือการกู้ยืมร้อยละ 12 (ตารางที่ 4.18)

เมื่อพิจารณาวิธีหลักในการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ซ็อกของครัวเรือนในจังหวัดนครพนมปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่าวิธีส่วนใหญ่ที่ครัวเรือนใช้ในการแก้ไขปัญหาซ็อก คือ การกู้ยืมและการใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ไม่ได้แก้ไขปัญหาใดๆเลยจากเหตุการณ์ซ็อกที่เกิดขึ้น (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 วิธีหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ซ็อกของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย: ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำอาชีพเสริม	62	13.90	32	5.35	47	5.98
การเพาะปลูกพืชทดแทน	3	0.67	2	0.33	6	0.76
ลดการใช้ปัจจัยการผลิต	0	0.00	28	4.68	11	1.40
ขายทรัพย์สิน	24	5.38	21	3.51	29	3.69
ใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน	60	13.45	59	9.87	178	22.65
กู้ยืม	134	30.04	62	10.37	98	12.47
ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น	67	15.02	40	6.69	49	6.23
ไม่ได้ทำอะไรเลย	87	19.51	283	47.32	340	43.26
อื่นๆ	9	2.02	71	11.87	28	3.56
รวม	446	100.00	598	100.00	786	100.00

หมายเหตุ: แต่ละครัวเรือน สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ซ็อกได้มากกว่า 1 วิธี

อื่นๆ ได้แก่ การเพาะปลูกพืชให้มีความหลากหลาย ให้ลูก/เด็กๆ ออกจากโรงเรียน ย้ายไปอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องและเพื่อน ย้ายถิ่นฐานเพื่อไปแต่งงาน นิยดขำแมลง และสูบน้ำเป็นต้น

4.7.2 ความเสี่ยง

ความเสี่ยง (risk) คือ เหตุการณ์ที่ครัวเรือนคาดคะเนไปข้างหน้าแต่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือจะเกิดขึ้นอย่างไร และเมื่อเกิดขึ้นแล้วมักมีผลลัพธ์ในเชิงลบของเหตุการณ์เกิดขึ้นตามมา จากการศึกษาความเสี่ยงหรือการคาดคะเนเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าของครัวเรือนในจังหวัดนครพนมปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53 พบว่าในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดคะเนว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า ครัวเรือนจะเผชิญเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 12 รองลงมาคือเหตุการณ์ภัยแล้งร้อยละ 11 เหตุการณ์ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 10 สำหรับปีการเพาะปลูก 2550/51 เหตุการณ์ที่ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดคะเนว่าจะพบในอีก 5 ปีข้างหน้า คือ ครัวเรือนจะเผชิญเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมา คือ เหตุการณ์ภัยแล้งร้อยละ 15 และราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 14 สำหรับปีการเพาะปลูก 2552/53 ในปัจจุบัน ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดคะเนว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า ครัวเรือนจะเผชิญเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 13 รองลงมาคือเหตุการณ์ภัยแล้งร้อยละ 12 และราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 10 (ตารางที่ 4.19)

จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอีก 5 ปีข้างหน้าของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ในช่วง 3 ปีการเพาะปลูกที่ผ่านมา ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดคะเนว่าในอีก 5 ปีข้างหน้าครัวเรือนจะเผชิญเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด เหตุการณ์อุบัติเหตุนี้เป็นเหตุการณ์ล่วงหน้าที่ชาวบ้านคาดว่าจะเกิดในอนาคตแต่ยังไม่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่คนที่คิดว่าจะเกิดอุบัติเหตุขึ้นเป็นผู้มีรถเป็นของตนเองหรือทำงานเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ รองลงมาคือเหตุการณ์ภัยแล้งเหมือนกันทั้งสามปีการเพาะปลูก ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาใหญ่ในปัจจุบันเกี่ยวกับความแปรปรวนสภาพภูมิอากาศโลก (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 เหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าของครัวเรือนเกษตรกร ในจังหวัด
นครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

(หน่วย:ครัวเรือน)

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านภูมิศาสตร์						
น้ำท่วม	184	6.89	107	9.11	123	5.75
ภัยแล้ง	296	11.09	171	14.55	253	11.83
ฝนตกหนักผิดปกติ	-	-	-	-	124	5.80
ด้านสังคมและวัฒนธรรม						
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ ในครัวเรือน	241	9.03	91	7.74	151	7.06
มีปัญหาขัดแย้งกับผู้อื่น	43	1.61	6	0.51	10	0.47
ฟ้องร้องทางกฎหมาย	0	0.00	9	0.77	8	0.37
ถูกโกง	0	0.00	16	1.36	27	1.26
ญาติเพื่อนหยุดส่งเงินให้	98	3.67	22	1.87	52	2.43
ด้านเศรษฐกิจ						
บ้านได้รับความเสียหาย/ บ้านพัง	144	5.40	37	3.15	70	3.27
ตกงาน	0	0.00	28	2.38	50	2.34
ธุรกิจไม่สามารถดำเนินการต่อได้	71	2.66	3	0.26	10	0.47
ไม่สามารถยืมเงินกู้	104	3.90	0	0.00	0	0.00
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มมากขึ้น	167	6.26	28	2.38	56	2.62
ด้านการเกษตร						
การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช	273	10.23	91	7.74	165	7.71
ความเสียหายจากการเก็บรักษาผลผลิต	199	7.46	42	3.57	104	4.86
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	259	9.70	32	2.72	143	6.69
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น	278	10.42	159	13.53	213	9.96
การระบาดของโรคสัตว์	-	-	-	-	80	3.74
ด้านสุขภาพ						
การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน	311	11.65	249	21.19	287	13.42
การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน	1	0.04	1	0.09	0	0.00
การย้ายออกของสมาชิกในครัวเรือน	-	-	-	-	85	3.97
อุบัติเหตุ	0	0.00	83	7.06	128	5.98
รวม	2,669	100.00	1,175	100.00	2,139	100.00

หมายเหตุ: แต่ละครัวเรือน สามารถเผชิญเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่คาดคิด ได้มากกว่า 1 เหตุการณ์

4.8 เงินช่วยเหลือจากภาครัฐและแหล่งอื่นๆ

เมื่อพิจารณาเงินช่วยเหลือจากภาครัฐและแหล่งอื่นๆของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม จำแนกตามปีการเพาะปลูก พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2549/50 ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับเงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58 รองลงมา คือ การช่วยเหลือด้านความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ร้อยละ 29 และทุนการศึกษาค่าเล่าเรียน ร้อยละ 4 สำหรับปีเพาะปลูก 2550/51 ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ได้รับเงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุมากที่สุดเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 37 รองลงมา คือ การช่วยเหลือด้านความเสียหายจากภัยธรรมชาติร้อยละ 31 และการช่วยเหลือโครงการอื่นๆของรัฐร้อยละ 20 และในปัจจุบัน ปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่จากโครงการของรัฐบาลมากที่สุด เช่น เงินประกันราคาข้าว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมา คือ ทุนการศึกษาค่าเล่าเรียน (ค่าชุดนักเรียนและอุปกรณ์การเรียน) ร้อยละ 22 และเงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายुर้อยละ 12 (ตารางที่ 4.20) จากตารางที่ 4.20 เงินช่วยเหลืออื่นๆได้แก่ ต้นกล้าอาชีพ เบี้ยยังชีพคนพิการ และโครงการอื่นๆของรัฐบาล ได้แก่ โครงการประกันราคาข้าว โครงการค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้า โครงการแจกผ้าห่มหน้าหนาว โครงการแจกต้นกล้ายางพารา เป็นต้น

ตารางที่ 4.20 ความช่วยเหลือจากภาครัฐและแหล่งอื่นของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ปีการเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ 2552/53

รายการ	2549/50		2550/51		2552/53	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความเสียหายจากภัยธรรมชาติ	59	29.06	107	30.92	60	4.63
แก้ไขปัญหาความยากจน	2	0.99	5	1.45	53	4.09
เงินช่วยเหลือจากองค์การทหารผ่านศึก	7	3.45	0	0.00	0	0.00
เงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอด	1	0.49	2	0.58	28	2.16
ทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียน	9	4.43	3	0.87	283	21.85
เงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุ	117	57.64	127	36.71	156	12.05
เบี้ยเลี้ยงข้าราชการและลูกจ้างประจำ	1	0.49	0	0.00	3	0.23
โครงการที่ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ	0	0.00	1	0.29	1	0.08
โครงการอื่นๆ ของรัฐบาล	1	0.49	68	19.65	616	47.57
โครงการอื่นเพื่อชุมชน	0	0.00	24	6.94	77	5.95
เงินช่วยเหลือทางสังคมอื่นๆ	1	0.49	0	0.00	7	0.54
เงินช่วยเหลือเพื่อความมั่นคงทางสังคมอื่นๆ	0	0.00	0	0.00	8	0.62
เงินช่วยเหลืออื่นๆ	5	2.46	9	2.60	3	0.23
รวม	203	100.00	346	100.00	1,295	100.00

4.9 สรุปสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

ในปีการเพาะปลูก 2552/53 ครัวเรือนชนบทของจังหวัดนครพนมมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5-6 คน หัวหน้าครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรของตนเองเป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 12 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 11 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีแนวโน้มการถือครองที่ดินของครัวเรือนลดลงในช่วงเวลาที่ผ่านมามีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด โดยเฉลี่ย 10 ไร่ต่อครัวเรือน ครัวเรือนเลี้ยงไก่เป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือ เลี้ยงวัว ครัวเรือนตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ โดยกิจกรรมที่เข้าไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการเก็บหาของจากแหล่งธรรมชาติ เช่น หน่อไม้ เห็ด และไข่มดแดง เป็นต้น ครัวเรือนตัวอย่างมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างนอกภาคเกษตร คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 27,298 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือรายได้จากธุรกิจส่วนตัวคิดเป็นรายได้เฉลี่ย 22,526 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับจากลูกหลานเฉลี่ย 21,892 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 19,226 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกันร้อยละ 8 คิดเป็นรายได้เฉลี่ย 9,228 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากเงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติ 6,864 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติเฉลี่ย 4,797 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝาก 475 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อพิจารณารายได้ของครัวเรือนโดยเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือน มาจากการรับจ้างนอกภาคเกษตรเป็นหลัก รองลงมา คือ เงินที่ได้รับจากลูกหลาน โดยในปัจจุบัน ครัวเรือนมีรายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มมากขึ้นจากการได้รับเงินประกันราคาข้าว โครงการค่าน้ำค่าไฟฟ้า ได้รับเงินจากลูกหลานที่ไปทำงานต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้ครัวเรือนทั้งหมดสุทธิในปีปัจจุบันสูงกว่าปีที่ผ่านมามาก ในปัจจุบันครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 76,581.52 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร รองลงมา คือ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร ในปัจจุบันครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีการออมเงินเฉลี่ย 24,307 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีการกู้ยืมเงินโดยเฉลี่ย 72,088 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่เพื่อลงทุนทางการเกษตร

เมื่อพิจารณาประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนตัวอย่างเผชิญตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนมเผชิญกับเหตุการณ์ช็อกเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่ครัวเรือนเผชิญเหตุการณ์ภัยแล้งมากที่สุด รองลงมา คือ ภัยหาราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น และเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน ครัวเรือนแก้ไขปัญหาลูกช็อก โดยวิธีการกู้ยืมและการใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ไม่ได้แก้ปัญหาลูกช็อก

จากเหตุการณ์ช็อกที่เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาด้านความเสี่ยง ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดคะเนว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า ครัวเรือนจะเผชิญเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด รองลงมา คือ ความเสี่ยงด้านภัยแล้ง สำหรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการผู้สูงอายุ มากที่สุด รองลงมา คือ ความช่วยเหลือด้านความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

